

УДК 37.015

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-186-229-233

ШТОМПЕЛЬ Ганна Владиславівна –

викладач кафедри іноземних мов

Центральноукраїнського національного технічного університету

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3201-1447>

e-mail: annashstompel@i.ua

СТАНОВЛЕННЯ КАТЕГОРІЇ «ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА»

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. У світовій спільноті склалася чітка спрямованість на інформаційну орієнтацію системи освіти. Ця система повинна давати людині не лише знання про можливості сучасної інформаційної інфраструктури суспільства, які швидко зростають, але також і уміння ефективно користуватися цими можливостями у своєму житті й професійній діяльності.

Сучасний період розвитку суспільства характеризується кардинальними змінами у сфері взаємодії людини та інформації. Уперше за всю історію людства інформація й знання за значимістю співвідносяться з такими категоріями, як матерія та енергія [7]. Тим самим було ознаменовано перехід від індустріальної до інформаційної цивілізації.

Ця тенденція зумовила постановку питання про зміну самої парадигми і моделі освіти. Виникла необхідність забезпечити адекватність освіти динамічним змінам, що відбуваються у природі й суспільстві, в усьому довкіллі, що оточує людину, збільшеному обсягу інформації, стрімкому розвитку інформаційно-комунікаційних технологій.

На жаль, в нашій країні нині відсутня цілісна державна концепція безперервної інформаційної освіти і розвитку інформаційної культури. Інформаційна культура асоціюється переважно з техніко-технологічними аспектами інформатизації, опануванням навичками роботи з використанням персонального комп'ютера.

Актуальність дослідження проблеми інформаційної культури підтверджується також тим, що, по-перше, у філософії, культурології, педагогіці й інших наукових галузях знань активізувалися пошуки відповідей на багато питань, пов'язаних з сутністю інформаційної культури особистості. По-друге, тим, що завдяки високим темпам інформатизації суспільства, оновленню інформаційних ресурсів, розвитку теорії інформатизації, створенню інформаційного освітнього середовища, активному розвитку системи підготовки тих, що навчаються інформаційній діяльності,

з'явилися передумови для створення сучасної моделі інформаційної культури і вирішення проблеми її розвитку як цілісності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку інформаційної культури тих, що навчаються в системі освіти знаходиться на перетині таких наук, як філософія, культурологія, психологія, педагогіка. Даній проблемі присвячені дослідження, в яких:

а) вивчені різноманітні аспекти культури як простір становлення людини (А. І. Арнольдов, К. Беннст, О. Г. Асмолов, М. Вебер, В. М. Межуев, Д. Садкер та ін.);

б) спираючись на сутність культурологічного підходу, сформульовано розуміння інформаційної культури як результату рефлексії людського досвіду (А. І. Арнольдов, М. П. Ващекін, І. І. Горлова, Г. Г. Гранатов, О. А. Гречіхін та ін.);

в) здійснений філософсько-світоглядний (А. П. Суханов, В. М. Петров, Е. П. Семешок, А. Д. Урсул, І. І. Юзвішін та ін.) та психолого-педагогічний (О. О. Андреев, В. М. Васільєв, Я. В. Галета, Г. Г. Гранік, Р. М. Грановська, Л. П. Гур'єва, Д. Ш. Матрос та ін.) аналіз феномену інформаційної культури;

г) розроблені концепції, що обґрунтовують соціально-культурну сутність інформатизації (М. В. Арапов, А. І. Арнольдов, М. П. Ващекін, А. І. Ракітов та ін.);

д) досліджені методологічні й методичні аспекти проблеми формування і розвитку інформаційної культури (О. О. Андреев, В. М. Васільєв, Я. В. Галета, Г. Г. Гранік, Р. М. Грановський, Л. П. Гур'єва, Д. Ш. Матрос та ін.).

Незважаючи на це, сьогодні не склалося єдиного уявлення щодо трактування поняття «інформаційна культура».

У сфері професійної освіти розроблені такі проблеми формування інформаційної культури майбутніх фахівців як:

– основи бібліотеко-бібліографічних знань (С. Г. Антонова, Н. Б. Зінов'єва, Н. О. Коряковцева, В. А. Мінкіна, Б. А. Семєновкер, В. О. Фокєєв та ін.);

– основи інформатики і науково-технічної інформації (М. М. Капранова,

Л. П. Суханов, В. Ф. Сухіна, О. М. Циганенко та ін.);

– обчислювальна техніка і основи комп'ютерної писемності (Л. У. Глухова, Л. Н. Зеленова, О. О. Ракітіна, В. В. Тарасенко та ін.);

– культура читання, основи раціональної роботи з книгою (Л. О. Анісімова, Є. В. Заїка та ін.).

Слушною є думка українського дослідника феномена «інформаційна культура» Я.В. Галети, про те, що інформаційна культура нині ще є переважно показником не загальної культури в її соціотехнічному аспекті, а професійної. Вміння працювати з інформаційною технікою часто поєднується, у кращому разі, зі знанням інформатики, математики й англійської мови, тобто тих галузей, що забезпечують практичну взаємодію людини з технічними засобами одержання й надання інформації. Однак, розглядаючи інформаційну культуру більш широко, треба сказати, що загальні методи надання знань й умінь не потрібно шукати лише в межах комп'ютерної ситуації. Реальні межі застосування інформаційної культури є набагато ширшими, діапазон її змісту значно багатший [3].

Мета статті – розкрити особливості становлення категорії «інформаційна культура» в науці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «інформаційна культура» з'явилося у науковій літературі відносно недавно. Основна причина його появи, як вже відзначалось раніше, значне підсилення ролі інформації, інформаційних технологій та інформаційної діяльності у житті суспільства. Однак, одразу позначилася трудність визначення даного феномена, оскільки дане поняття виникло на базі двох понять: «інформація» й «культура».

Інформація і культура – два феномени, у яких існує багато спільних рис. До цих рис, насамперед, варто віднести їх глобальність, універсальність, що мають вираз у наявності в них зв'язків із найрізноманітнішими формами людської життєдіяльності. Інформація і культура начебто пронизують різні способи людської діяльності, забезпечуючи їй такі характерні риси як творчий характер, цілепокладання та ін. Також варто мати на увазі, що інформація і культура взаємо зумовлюють існування одна одної: культурні процеси реалізуються через інформаційні, – і навпаки. Культура може ефективно впливати на людину і суспільство лише через механізм збору і поширення

інформації про наявне середовище, в яких вона функціонує і про саму культуру. Нарешті, інформація і культура утворюють органічну єдність у процесі освіти. Культура й інформація являють собою єдине різноманітне ціле.

Однак ця єдність діалектично суперечлива і включає розбіжності. Розбіжність між інформацією і культурою полягає у способах освоєння світу. Різні й самі внутрішні ідеї розвитку: для культури – філософсько-естетичні норми, для інформації – науково-технічні елементи.

Паралельний аналіз понять «культура» і «інформація» вказує на особливу якісну складність поняття «інформаційна культура», унаслідок чого в науковій літературі мають місце різноманітні визначення поняття «інформаційна культура» [2].

Ключовим, з точки зору методології дослідження, для нас є ідея, яка полягає в наступному: інформація і культура утворюють органічну єдність в процесі освіти.

У соціокультурному сенсі інформаційна культура – це культура, що є сукупністю інформаційно-освітніх принципів і реальних механізмів, що забезпечують позитивну взаємодію етичних і національних культур, їх об'єднання в спільний досвід людства. У цьому аспекті інформаційна культура є елементом загальної культури людини, найважливішим засобом формування світової культурної спільноти, створення світового інформаційного простору.

У техніко-технологічному сенсі інформаційна культура – це культура, орієнтована на оптимальні способи поведінки зі знаками, даними, інформацією і представлення їх зацікавленому споживачеві для вирішення теоретичних і практичних завдань, механізмами вдосконалення технічних засобів виробництва, зберігання і передачі інформації. У такому розумінні вона є показником не загальної, а швидше професійної культури. Інформаційна культура в такому аспекті вбирає в себе знання наук, використання досягнень яких потрібні для успішної інформаційної діяльності і вміння застосовувати ці знання у своїй практичній діяльності.

Розгляд проблеми розвитку інформаційної культури тих, що навчаються з точки зору системного підходу, дозволило визначити цей процес як динамічну систему, що складається з трьох площин для розгляду: предметною; функціональною; історичною.

У рамках інформаційного підходу більшість визначень цього поняття

включають сукупність знань, умінь і навичок пошуку, відбору, аналізу інформації, тобто усього того, що включається в інформаційну діяльність, спрямовану на задоволення потреб в інформації. Зазначається, що інформаційну культуру особистості слід вивчати і формувати, передусім, в контексті вмінь і навичок самостійного нарощування професійних і будь-яких інших знань, які є затребуваними на цьому рівні розвитку суспільства.

Розглядаючи проблему з позицій діяльнісного підходу, слід сказати, що культурний рівень сучасної людини визначається його інформаційною культурою. А інформаційна культура особистості, як культура взагалі, відбиває активну діяльність людини і, отже, розвиток самої людини, як суб'єкта цієї діяльності. Оскільки йдеться про культуру інформаційну, це означає, що діяльність людини пов'язана з інформацією. Тобто, інформаційна культура припускає не лише певні знання, але і певне застосування цих знань для чого-небудь або, у зв'язку з чим-небудь, і вдосконалення їх в процесі тієї або іншої діяльності, у тому числі діяльності, пов'язаної з інформацією. Оскільки інформаційна культура належить особистості, подивимося на це ж поняття крізь призму особистісного підходу.

Будь-яка діяльність носить особистісний характер, у тому числі й діяльність пов'язана з інформацією. В умовах інформаційного суспільства особистісний і діяльнісний початки взаємно збагачують один одного, і можуть розвиватися тільки один через одного [6].

Таким чином, можна стверджувати, що діяльнісний і особистісний підходи до поняття інформаційної культури особистості не суперечать один одному, а, взаємно збагачують.

Останнім часом посилюється тенденція до цілісного розгляду інформаційної культури особистості з позицій інтеграції її інформаційних і культурологічних компонентів. Внаслідок цього інформаційна культура розглядається як одна з граней загальнолюдської культури, пов'язана з соціальною природою людини і така, що є продуктом його різноманітних творчих здібностей [5].

Залежно від суб'єкта, який виступає носієм інформаційної культури, останню, можна розглядати за трьома рівнями:

1. Інформаційна культура особистості.

2. Інформаційна культура окремих груп співтовариства (певного соціуму, нації,

вікової або професійної групи і так далі).

3. Інформаційна культура суспільства в цілому.

Інформаційна культура члена сучасного інформаційного суспільства може бути представлена як відносно цілісна підсистема професійної і загальної культури людини, пов'язана з ними єдиними категоріями (культура мислення, поведінки, спілкування і діяльності) і, що складається з кількох взаємопов'язаних структурних елементів.

Виходячи з аналізу психолого-педагогічної літератури (А. М. Атаян, В. Я. Буторін, С. М. Оленев, Т. А. Полякова, Е. П. Семенюк), виділимо, в найбільш загальному вигляді, компоненти інформаційної культури: аксіологічний компонент (прийняття на особистісному рівні гуманістичної цінності інформаційної діяльності людини); комунікативний компонент (культура спілкування і співпраці в галузі інформатики й інформаційних технологій, використання можливостей телекомунікацій для міжособистісної і колективної взаємодії, моральна поведінка у сфері інформаційних відношень); інтелектуальний компонент (компетентність і вільна орієнтація у сфері інформаційних технологій, гнучкість і адаптивність мислення); прогностичний компонент (передбачення можливих наслідків інформаційної діяльності, професійно-соціальна адаптація в інформаційних умовах, що постійно оновлюються); прикладний компонент (використання інформаційно-технологічних можливостей для найбільш ефективного вирішення професійних завдань); правовий компонент (знання і виконання основних правових норм регулювання інформаційних стосунків, усвідомлення відповідальності за дії, що здійснюються за допомогою засобів інформатизації); ергономічний компонент (реалізація в інформаційно-професійній діяльності принципів наукової організації праці, безпеки для здоров'я, фізіологічній і комфортності).

У категорії «інформаційна культура» можна вкладати різний сенс: вона може трактуватися, як через уміння використовувати в діяльності технології та засоби інформатизації, так і через уміння прогнозувати і контролювати наслідки їх застосування.

Інформаційна культура особистості, на думку низки дослідників, є рівневою системою, що розвивається в часі.

Дослідниця А. М. Атаян виділяє три рівні інформаційної культури особистості:

загальний (базовий), професійний і вищий (логічний).

Для загального (базового) рівня інформаційної культури особистості головною особливістю набору знань, умінь і навичок є їх міжпредметність, можливість застосування практично без змін в різних видах діяльності.

Для професійного рівня інформаційної культури особистості знання, вміння і навички характеризуються специфічністю професійної діяльності людини, більшою складністю, але в той же час обмеженістю сфери застосування.

Для вищого (логічного) рівня інформаційної культури знання, вміння і навички відрізняються від базових мірою складності й обумовлені творчим мисленням, гнучкістю, можливістю здійснювати аналіз і синтез, комбінувати раніше засвоєні знання, вміння і навички в різних областях професійної діяльності [1].

Інформаційна культура окремих груп співтовариства проявляється в інформаційній поведінці людей. Нині створюється база для формування протиріччя між категорією індивідів, інформаційна культура яких формується під впливом інформаційних технологій, відбиває нові зв'язки і стосунки інформаційного суспільства, і категорією індивідів, інформаційна культура яких визначається традиційними підходами. Це створює різні рівні її якості за однакових витратах сил і часу, тягне об'єктивну несправедливість, що пов'язано зі зниженням можливостей творчого прояву одних суб'єктів в порівнянні з іншими [8].

Інформаційну культуру слід розглядати, як «властивість особи, що дозволяє, з одного боку, адекватно реагувати на процес інформатизації суспільства в цілях саморозвитку, а з іншого боку – впливати на процес формування інформаційної культури суспільства, як гуманістичної основи інформатизації» [9].

Вивчаючи роботи сучасних філософів, соціологів, педагогів, психологів можна помітити, що усі вони, використовуючи різну термінологію, дотримуються однієї і тієї ж думки: для гармонійного розвитку особистості в умовах сучасного інформаційного суспільства людина повинна:

1. Здобувати певні знання, вміння і навички для успішного оперування інформацією.

2. Мати якості, що дозволяють удосконалювати ці знання, вміння і навички відповідно до сучасних інформаційних технологій.

3. Мати світогляд інформаційного суспільства.

У рамках наукового напряму, що розвивається такими вченими, як В. С. Леднев, О. А. Кузнецов, С. О. Бешенков, акцент ставиться на виявлення і включення в зміст загальної освіти базової кібернетичної освіти, «спрямованої на вивчення феномену самокерованості, в основі якого лежать процеси передачі, сприйняття, зберігання і переробки інформації» [4]. Це ядро базової кібернетичної освіти, на думку учених, і повинно складати основу предмета шкільної інформатики.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Нині відбувається переосмислення ролі інформатики й інформаційних процесів в розвитку природи і суспільства, росте розуміння загальнонаукового значення інформаційного підходу як методу наукового пізнання. У зв'язку з цим вивчення інформаційної культури є стратегічно важливим і перспективним напрямом в сучасній науці.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Атаян А. М. Дидактические основы формирования информационной культуры личности в условиях информатизации общества : автореферат дис. ... кандидата педагогических наук : 13.00.0. – Владикавказ, 2001. 23 с.

2. Галета Я. В. Деякі аспекти вивчення проблеми формування інформаційної культури майбутнього вчителя / Я. В. Галета // Школа першого ступеня: Теорія і практика: Збірник наукових праць. Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди. – Вип. 22-23. – Тернопіль : Видавництво Астон, 2007. С. 104–112.

3. Галета Я. В. Інформаційна культура в професійній підготовці майбутнього педагога / Я. В. Галета // Рідна школа. – 2011. – № 11. С. 24–27.

4. Гейн А. Г. Методика преподавания современного курса информатики. – М. : Педагогический университет «Первое сентября», 2004. 305 с.

5. Макарова Н. В. Информатика : учебник для студентов высших учебных заведений, обучающихся по направлениям подготовки бакалавров «Системный анализ и управление» и «Экономика и управление» / Н. В. Макарова, В. Б. Волков. – Москва [и др.] : Питер, 2011. 573 с.

6. Овчинникова К. Р. Информационно-компьютерная культура в контексте готовности личности к самообразованию / К. Р. Овчинникова // Мат. науч. конф. «Гражданское образование в современной школе». – Челябинск : Изд-во ЧелГУ, 1998. С. 92–94

7. Овчинникова И. Г. Развитие информа-

ционной культуры обучающихся в системе непрерывного образования: автореферат дис. ... доктора педагогических наук: 13.00.08 / Овчинникова Ираида Григорьевна. – Магнитогорск, 2009. 45 с.

8. Оленев С. М. Информационная культура на рубеже тысячелетий: преемственность и новации / С. М. Оленев // Информационная культура личности: прошлое, настоящее, будущее. – Краснодар, 1996. С. 52–53

REFERENCES

1. Atayan, A. M. (2001). *Didakticheskie osnovy formirovaniya informatsionnoy kulturyi lichnosti v usloviyah informatizatsii obschestva*. [Didactic fundamentals of the person information culture formation in the conditions of society informatization]. Vladikavkaz.

2. Galeta, Ya. V. (2007). *Deyaki aspekti vivchennya problemi formuvannya informacijnoyi kulturi majbutnogo vchitelya*. [Some aspects of study of the problem of future teacher’s information culture formation]. Ternopil.

3. Galeta, Ya. V. (2011). *Informacijna kultura v profesijnij pidgotovci majbutnogo pedagoga*. [Information culture in the professional training of the future teacher]. Kiyiv.

4. Geyn, A. G. *Metodika prepodavaniya sovremennogo kursa informatiki*. [Teaching methodology for a modern computer science course]. Moskva.

5. Makarova, N. V., Volkov, V. B. (2011). *Informatika: uchebnyy dlya studentov vysshih uchebnykh zavedeniy, obuchayuschihya po napravleniyam podgotovki bakalavrov «Sistemnyy analiz i upravlenie» i «Ekonomika i upravlenie»*. [Computer science: a textbook for university students

enrolled in the bachelor degree program «System analysis and management» and «Economics and Management»]. Moskva.

6. Ovchinnikova, K. P. (1998). *Informatsionno-kompyuternaya kultura v kontekste gotovnosti lichnosti k samoobrazovaniyu*. [Information and computer culture in the context of a individual readiness for self-education]. Chelyabinsk.

7. Ovchinnikova, I. G. (2009). *Razvitie informatsionnoy kulturyi obuchayuschihya v sisteme nepreryivnogo obrazovaniya*. [The development of the students’ information culture in continuous education system]. Magnitogorsk.

8. Olenov, S. M. (1996). *Informatsionnaya kultura na rubezhe tysyacheletiy: preemstvennost i novatsii*. [Millennium information culture: continuity and innovation]. Krasnodar.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ШТОМПЕЛЬ Ганна Владиславівна – викладач кафедри іноземних мов Центральноукраїнського національного технічного університету.

Наукові інтереси: феномен «інформаційна культура»; проблема становлення особистості в умовах інформатизації суспільства.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SHTOMPEL Hanna Vladyslavivna – lecturer at The Department of foreign languages Central Ukrainian National Technical University.

Circle of research interests: the phenomenon of «information culture»; problem of personality formation in the conditions of informatization of society.

Стаття надійшла до редакції 14.01.2020 р.

УДК 37.091.12:005.962.131:78

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-186-233-237

МИХАСЬКОВА Марина Анатоліївна –

кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії та методики музичного мистецтва Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1248-3903>
e-mail: chudo43@gmail.com

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ДОСВІДУ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. На сучасному етапі розвитку професійної музичної освіти України необхідно створити систему освітньої роботи на факультетах мистецтв та музично-педагогічних факультетах, яка б

успішно додала проблеми і протиріччя, уникала застарілих форм, засобів і методів навчально-виховного процесу в фаховій підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва. Досягнути бажаного результату, на нашу думку, можна лише із застосуванням